

SONDAJUL ARHEOLOGIC DE LA DOLHEȘTII MARI*

(r. Fălticeni, reg. Suceava)

ÎN PRIMĂVARA anului 1956 locuitorul Ion Hapău din com. Dolheștii Mari, cu ocazia lucrărilor agricole efectuate pe un lot din grădina casei sale, a descoperit întâmplător un mormînt în cutie de piatră. Conținutul lui, deranjat și distrus de descoperitori, se compunea, după informațiile primite, din patru schelete umane, mai multe vase din lut ars, trei topoare de silex și o serie de obiecte lucrate din plăci de os gravate și ajurate. Toate acestea, în afară de topoarele din silex, s-au păstrat numai fragmentar¹.

Apreciind importanța acestei descoperiri, unică pînă atunci pe teritoriul Moldovei, Institutul de arheologie al Academiei R. P. Romîne, a înscris aici, în planul său de cercetări pe 1957, un sondaj arheologic, care s-a efectuat între 21 octombrie și 5 noiembrie 1957.

Cu prilejul acestor lucrări, urma să se precizeze dacă descoperirea sus menționată apare în acest loc ca ceva izolat sau face parte dintr-un complex, un grup de morminte sau eventual un cimitir, care cercetat metodic ar putea oferi date noi de caracter arheologic și antropologic. În afară de aceasta, se urmărea să se stabilească poziția cronologică pe care această nouă cultură o ocupă în cadrul celorlalte culturi materiale de pe teritoriul Moldovei.

Locul descoperirii se află pe o prelungire din dealul Vîntului, o terasă inferioară de pe stînga pîrăului Șomuzul Mare, situată în marginea de nord-vest a satului Dolheștii Mari. Sondajul a fost efectuat în grădina locuitorului sus menționat, cuprinsă între șoseaua Fălticeni-Dolhasca la sud și drumul de țară « La Ichim » la nord și nord-est (fig. 1). În acest loc terenul prezintă o ușoară pantă de la nord la sud, care se prelungește peste șosea și calea ferată pînă în șesul mlăștinos al Șomuzului Mare. Planul sondajului a fost determinat de forma terenului și în special de orientarea est — vest a mormîntului descoperit întâmplător în anul precedent.

Astfel, lucrările au constatat din trei șanțuri paralele (I, II, III), orientate nord-sud și două casete cu o suprafață de 16 m² (fig. 1). Cele trei șanțuri au fost trasate la vest și paralel cu drumul de țară « La Ichim ». Șanțul I (1 m × 112 m) se amplasează la 40 m de marginea estică a acestui drum, șanțul II (1 m × 94,50 m) la 5 m distanță de primul, iar șanțul III (1 m × 44 m) la un interval de 8 m față de șanțul II. Cu prilejul acestor săpături, a căror suprafață atinge 280 m², s-a reușit să se dezvelească încă un mormînt (M. 2) din aceeași grupă a mormintelor în cutie de piatră, scheletul unui animal cu un vas întregibil la cap, îngropat probabil

* Lucrările au fost efectuate de M. Dinu, responsabil, și L. Șimanschi, student.

¹ Vezi arhiva Muzeului Fălticeni, raport nr. 6671

din 13 mai 1956, încheiat la fața locului de semnatul acestui raport și de I. Cernescu, la acea dată director al Muzeului.

ritual, precum și o așezare cu resturi sporadice de locuire, constituite în special din fragmente ceramice și foarte puține lipituri.

În cele ce urmează prezentăm rezultatele mai importante ale acestor cercetări, încercînd în același timp și o încadrare cronologică și culturală a acestor noi descoperiri.

★

Așezarea este documentată prin resturi de locuire alcătuite în special din fragmente ceramice și foarte puține bucăți de lipitură. Toate acestea zăceau într-o depunere subțire de sol clisos de culoare cafenie (0,15—0,20 m), greu de săpat și cu slabe incluziuni de humus, pe care localnicii îl numesc « agiag ». La rîndul lui stratul de cultură este acoperit de solul cu humus de culoare neagră, cultivat astăzi de localnici. Sub stratul de cultură, adică între 0,50—0,60 m adîncime, se află un sol gălbui amestecat cu piatră de calcar cochilic. În unele locuri, în special spre capetele nordice ale șanțurilor, piatra de calcar se prezintă sub forma unor platforme, care ocupau aproape întreaga terasă, după cum dovedesc carierele de piatră ale localnicilor.

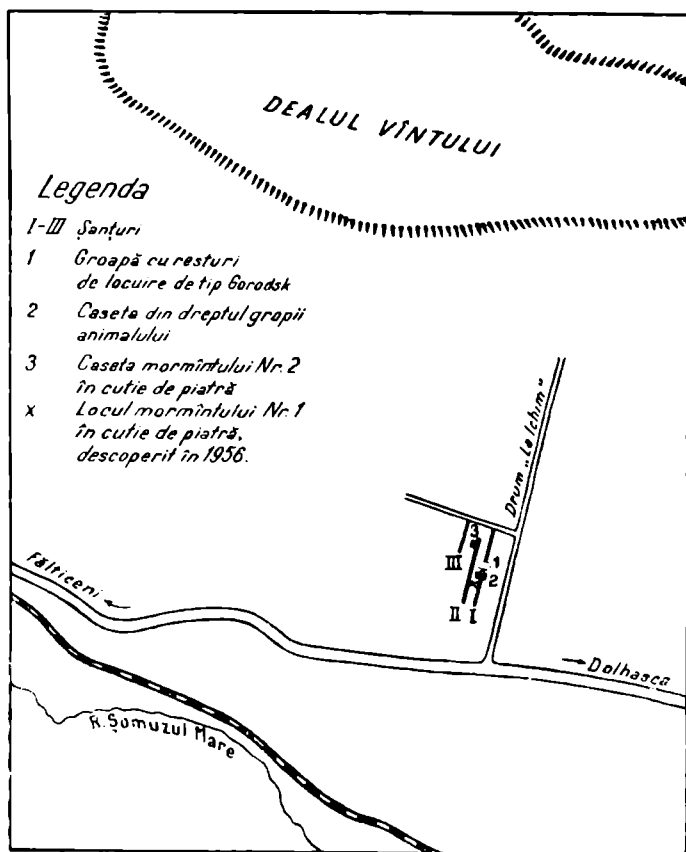

Fig. 1. — Planul săpăturilor

efectuat la periferia așezării, mai precis în marginea ei de vest și de sud-vest.

Legat de așezare, pe traseul șanțului I, între M 32—36, s-a identificat o groapă (nr. 1) de formă, probabil, ovală, cu gura larg deschisă și fundul neregulat, care a fost adîncită pînă la 1,70 m de la suprafața actuală a solului. Umplutura gropii, cercetată parțial numai pe traseul șanțului, era alcătuită din depuneri de sol brun amestecat cu bucăți de lipitură, fragmente ceramice și cărbuni, care alternau cu altele de culoare cafenie și sterile. În legătură cu umplutura acestei gropi, date mai concludente se vor obține numai după săparea ei integrală.

În ceea ce privește ceramica așezării, fragmentele descoperite, în general atipice și extrem de friabile, nu ne-au permis determinarea formelor vaselor și a dimensiunilor lor. Totuși, după pastă, se pot desprinde două categorii ceramice: una mai puțin frecventă, din pastă fină de culoare cărămidie și alta mai numeroasă, din pastă mai grosolană de culoare neagră-cenușie cu puțină pleavă și cioburi în compoziția ei. Din această ultimă categorie menționăm cîteva fragmente care,

prin forma și decorul lor, ne pot ajuta la o încadrare a așezării respective. Astfel, două dintre aceste fragmente provin de la căni cu gura ușor deschisă (fig. 2/1—2) și ornamentate uneori pe gît sau umăr cu un brîu simplu în relief (fig. 2/2), unul, probabil de la un pahar, ornamentat cu un șir orizontal de mici alveole (fig. 2/3) și un alt fragment, probabil, de la un bol sau castronaș prevăzut cu o tortiță cu gaură circulară aplicată pe buza și umărul vasului (fig. 2/4). În sfîrșit, un alt fragment ceramic mai mare provine de la un vas relativ mare cu corpul bombat, probabil

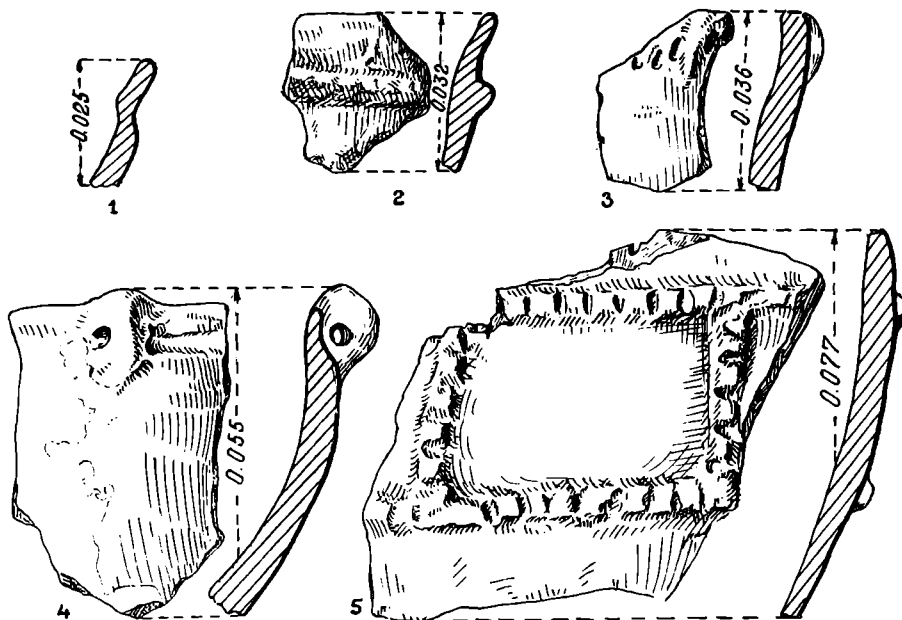

Fig. 2. — Fragmente ceramice de tip Gorodsk din așezarea de la Dolheștii Mari.

o amforă, ornamentată pe umăr cu un decor metopic orizontal, alcătuit din brîie în relief cu creștături scurte (fig. 2/5).

O ceramică de acest gen, similară ca pastă și ornament, a fost descoperită în așezarea de tip Gorodsk de pe holmul de la Uricani-Iași sondată în 1956,¹ precum și într-o altă așezare din aceeași perioadă de la Foltești în sudul Moldovei, unde s-a identificat o specie ceramică, care pe baza analogiilor cu unele forme corespunzătoare din cultura Schnekenberg a fost datată la începutul epocii bronzului.² Fragmente ceramice decorate cu brîie în relief și cu creștături regulate pe corpul lor, ca la Dolheștii Mari, apar sporadic și în așezarea de la Horodiștea pe Prut, unde sînt asociate cu specia ceramică pictată tripoliană tîrzie de tip Usatovo.³ Această similitudine ceramică ne duce la concluzia că și așezarea de la Dolheștii Mari aparține aceleiași culturi Horodiștea-Foltești de pe teritoriul Moldovei, corespunzătoare grupului Gorodsk-Usatovo din R. S. S. Ucraina. Totuși lipsa ceramicii pictate în așezările de la Dolheștii Mari și Uricani-Iași ne face să presupunem că cele două așezări din nordul Moldovei datează dintr-o etapă tîrzie a culturii Horodiștea-Foltești și se leagă mai degrabă de cultura de tip Gorodsk din regiunea de silvo-stepă a R. S. S. Ucrainene.

¹ M. Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, în *Materiale*, V, p. 253, fig. 10.

² M. Petrescu-Dîmbovița, *Săpăturile arheologice de la Foltești*, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 256 și fig. 4/4.

³ Cf. H. Dumitrescu, *La station préhistorique de Horodiștea sur le Pruth*, în *Dacia*, IX—X, 1941—1944, p. 151 și fig. 4, 5 și 7.

Tot în șanțul I, cu 5 m mai la sud de groapa așezării, s-a descoperit scheletul unui animal culcat pe stînga și orientat cu capul sud-sud-est $26,5^\circ$. Scheletul păstrat aproape întreg, zăcea la o adîncime de 0,50—0,60 m, într-un sol cafeniu deschis, la baza stratului cu resturi de locuire. Starea de conservare destul de rea a scheletului animalului nu ne-a permis o precizare a speciei căreia îi aparține. După

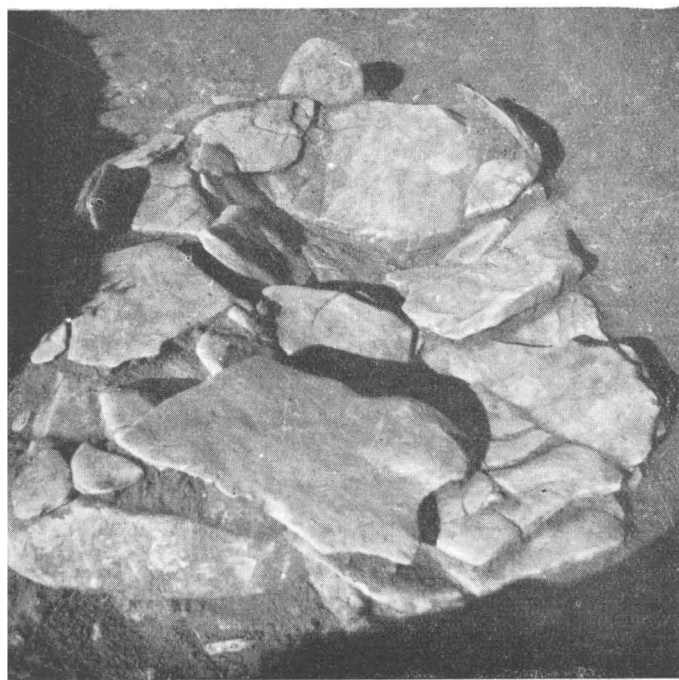

Fig. 3. — Capacul mormîntului în cutie de piatră (nr. 2).

examinarea sumară a scheletului la Laboratorul de Morfologie Animală de la Facultatea de Științe Naturale din Iași, s-ar putea presupune că acest animal, un cervideu (?) sau mai precis un bovideu, prezintă caracterele unui exemplar destul de tînăr, îngropat probabil ritual¹. Aceasta cu atît mai mult cu cît în fața scheletului de animal se afla și un vas întregibil de formă sferică, lucrat din lut negru-cenușos, cu *silexuri pisate* în compoziția pastei și lustruit la exterior. Vasul este ornamentat pe umăr și pe gît cu motive incizate din linii scurte verticale și impresiuni de șnur răsucit, aplicate în șiruri paralele orizontale și în ghirlande, în două sau mai multe registre.

Obiectivul principal al sondajului de la Dolheștii Mari l-au constituit mormintele în cutie de piatră, descoperite la 25 m de capătul nordic al șanțului II. Astfel, la 0,35 m adîncime de la suprafața actuală a solului, s-a descoperit o lespede de piatră de gresie așezată orizontal la un loc cu altele care alcătuiau capacul mormîntului (fig. 2). Sub acestea se afla groapa mormîntului de formă aproape trapezoidală (fig. 3), orientată est-sud-est — vest-nord-vest și căptușită lateral și pe fund tot cu lespezi de piatră de aceeași gresie.

Groapa mormîntului a fost săpată în solul galben argilo-nisipos de la baza stratului cu resturi de locuire, care în acest loc suprapune groapa mormîntului. Pe fundul gropii, a cărei adîncime atinge 0,65 m, zăceau două schelete umane, ambele orientate cu capul est-sud-est $22,5^\circ$ și picioarele vest-nord-vest $54,5^\circ$. Scheletele erau culcate pe spate unul lîngă altul, cu picioarele chircite și aplecate spre dreapta și cu membrele superioare dispuse diferit. Astfel, scheletul nr. 1, așezat în mormînt în dreapta scheletului nr. 2, are brațele întinse pe lîngă corp coatele puțin depărtate, iar antebrațele îndoite spre regiunea toracică. Falangele mîinilor, care inițial se aflau pe piept au fost deranjate de șobolani pînă în regiunea abdominală a scheletului. La scheletul nr. 2, al cărui corp este ușor înclinat spre dreapta, humerusul stîng se afla pe lîngă corp,

¹ Scheletul se află în studiu la laboratorul de morfologie animală de la Facultatea de Științe din

Iași, de sub conducerea prof. Olga Necrasov.

puțin peste regiunea costală, iar cel drept, mult mai lateral, ajungea cu cotul pînă peste sternul scheletului nr. 1. Antebrațele erau îndoite din cot în așa fel încît mîinile ajungeau sub capul scheletului, care era ușor aplecat spre dreapta. După observațiile noastre și determinările antropologice făcute de prof. Olga Necrasov, cele două schelete aparțin unor maturi, dintre care unul de bărbat (nr. 1) și altul de femeie (nr. 2).

Inventarul mormîntului, relativ bogat, este alcătuit din două dălțițe din silex de culoare cenușie, bine șlefuite și cu ceafa rectangulară (fig. 5/1), cinci obiecte de podoabă lucrate din os, ajurate și gravate cu motive geometrice (fig. 5/2—3), precum și din șase vase întregi de lut ars, extrem de friabile, dintre care unele de culoare cenușie și cu luciu negricios la exterior, iar altele de culoare cărămizie (fig. 5/4—5). Dintre acestea trei se aflau în dreptul scheletului nr. 1, două peste picioarele scheletului nr. 2, iar al șaselea în stînga craniului aceluiași schelet.

Formele și decorul acestor vase este destul de variat. Unele dintre ele, de dimensiuni mijlocii, au o formă aproape sferică și sînt prevăzute cu două sau patru torți mici aplicate pe umăr sau pe rotunjimea maximă a vasului. Ca ornament, pe gîtul și umărul acestor vase se întîlnesc diverse motive din șiruri orizontale din puncte care alternează cu grupe de ove (fig. 5/5) sau cu șiruri de linii scurte în zig-zag

adîncite, executate probabil prin ștanțare, sau altele din linii scurte adîncite dispuse vertical sau în zig-zag, pe buza, gîtul și umărul vasului. În afară de acestea, vasele de dimensiuni mai mici în formă de pahare cu buza ușor evazată și fundul rotunjit sînt ornamentate la partea superioară cu impresiuni de șnur răsucit aplicat în șiruri paralele orizontale și în ghirlande într-una sau mai multe zone (fig. 5/4).

Mormîntul în cutie de piatră descoperit în cadrul acestui sondaj, prin forma și inventarul lui bogat și bine păstrat, ca și prin observațiile de ordin stratigrafic, oferă mai multe posibilități de încadrare cronologică și culturală decît celelalte descoperiri similare întîmplătoare de pe teritoriul Moldovei.

Fig. 4. — Mormîntul în cutie de piatră (nr. 2).

Mormintele în cutie de piatră, abia cunoscute în nordul Moldovei, au fost mult cercetate în Europa de nord, pe un spațiu vast din Germania și pînă în vestul U.R.S.S., deosebindu-se diferite aspecte regionale și faze de evoluție din neolitic și pînă la începutul epocii bronzului¹.

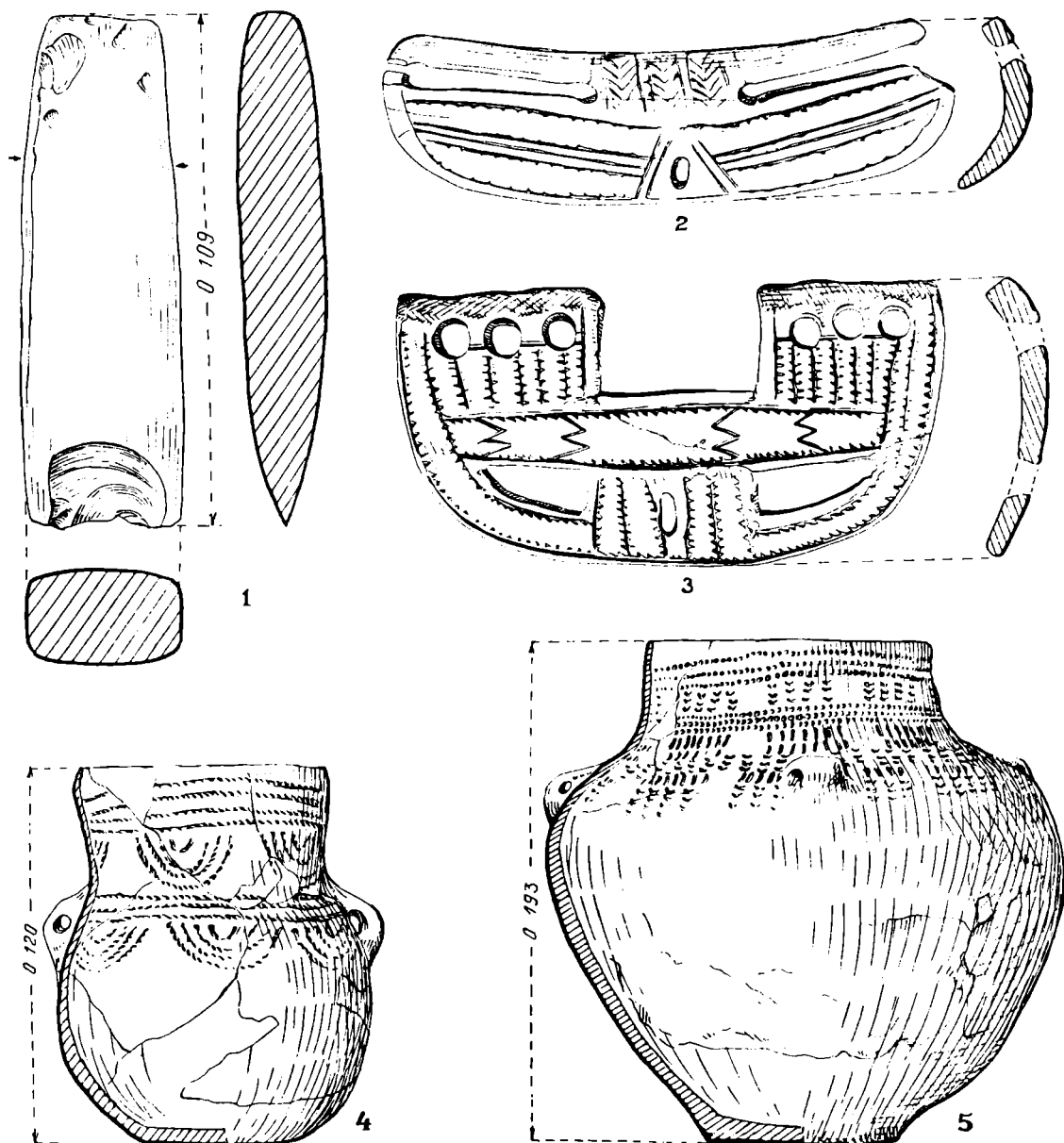

Fig. 5. — Obiecte din mormintul în cutie de piatră (nr. 2).

Cele două morminte în-cutie de piatră de la Dolheștii Mari, ca și acele descoperite întâmplător la Piatra Neamț², prin forma și conținutul lor se leagă de aspectul cultural corespunzător, cunoscut în Podolia și parțial în Volinia³.

¹ Cf. Sulimirski, *Turingian Amphorae*, in PPS, 1956, p. 109 și urm.; W. Antoniewicz, *Z dziedziny archeologii ziem Polski*, in *Swiatowit*, XVII, 1936—1937, p. 341 și urm.

² Materialul se află în colecția Muzeului regional Piatra Neamț.

³ I. K. Sveșnicov, *Мегалитичні поховання на західном Поділі*, Lvov, 1957, p. 3 și urm.

În ceea ce privește cronologia acestor morminte, observațiile stratigrafice efectuate cu ocazia acestui sondaj ne permit să stabilim în parte data cea mai recentă a îngropării lor. Astfel, bazându-ne pe faptul că groapa mormîntului este suprapusă de stratul nederanjat al așezării cu resturi ceramice de tip Gorodsk, putem presupune că mormintele în cutie de piatră de aici datează dintr-o etapă, probabil, imediat anterioară așezării. În stadiul actual al cercetărilor este mai greu de precizat raportul cronologic dintre morminte și cultura Cucuteni cunoscută în toată Moldova.

În afară de aceasta, scheletul de animal descoperit pe traseul șanțului I avînd un vas la cap, a cărui formă și ornamentație se aseamănă cu aceea a vaselor din mormînt, se poate presupune că și scheletul poate fi pus în legătură cu epoca și aspectul cultural al mormintelor în cutie de piatră.

În concluzie, prin cercetările arheologice de la Dolheștii Mari s-a adus o nouă contribuție la problema mormintelor în cutie de piatră din Moldova. Prin observațiile făcute în legătură cu mormîntul, precum și prin identificarea așezării de pe acest loc, se completează informațiile cu privire la sfîrșitul neoliticului și începutul epocii bronzului în Moldova. Astfel, se poate afirma că la sfîrșitul neoliticului triburile mormintelor în cutie de piatră situate la nord și nord-est de țara noastră, pătrund în Moldova și ocupă regiunile de coline și de podiș ale Moldovei. În același timp sau poate ceva mai tîrziu alte triburi nebandceramice, purtătoare ale culturii înmormîntărilor cu ocră, pătrund pe teritoriul Moldovei și ocupă regiunile de stepă și silvostepă. Aceste elemente au jucat, probabil, un rol principal în grăbirea procesului de trecere de la neolitic la epoca bronzului.

M. DINU

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ДОЛХЕШТИ-МАРИ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

На территории села Долхешти-Мари в 1956 г. случайно было обнаружено погребение в каменном ящике (1), состоявшее, по собранным на месте сведениям, из 4 человеческих скелетов, многих гончарных сосудов, 3 кремневых топоров и ряда гравированных и резных костяных пластинок.

Во время разведки, произведенной в 1957 г., на том же месте были открыты спорадические следы поселения с керамикой типа Городск (рис. 2), погребение в каменном ящике (2) и скелет животного, по-видимому, культовое захоронение, у головы которого находился сосуд, который возможно восстановить.

Погребение в каменном ящике содержит два, рядом лежащих на спине скелета со скорченными вправо ногами и верхними конечностями в различном положении. Инвентарь этого погребения состоит из двух маленьких кремневых долот серого цвета, хорошо отшлифованных и с прямоугольной тыльной стороной (рис. 5/1), 5 костяных украшений ажурной работы, с гравировкой в виде геометрических узоров (рис. 5/2—3), а также шести целых гончарных сосудов, весьма ломких, серого цвета, с наружной поливой черного либо бурого цвета (рис. 5/4—5). Одни из этих сосудов почти шарообразной формы с двумя либо четырьмя маленькими ручками на плече или на месте максимального объема, другие же, меньшего размера, имеют форму стакана.

Сосуды почти шарообразной формы украшены горизонтальными рядами точек, перемежающимися с овоидным орнаментом, рядом коротких углубленных зигзагообразных линий, и короткими углубленными линиями, проведенными вертикально либо зигзагами на венчике, горлышке и на плече сосуда. Сосуды формы стакана носят в верхней части следы шнурового орнамента, идущего горизонтальными параллельными рядами либо в форме гирлянд.

Оба погребения в каменных ящиках в Долхешти-Мари, так же как и погребение случайно открытое в Пятра-Нямце, по своей форме и содержанию близки по типу соответствующей культуре, известной в Подолии и частично на Волыни.

Подобные погребения в северной Европе, Германии и на западе СССР отличаются друг от друга различными региональными аспектами и эволюционными фазами от неолита до начала бронзы.

С хронологической точки зрения погребения в каменном ящике в Долхешти-Мари относятся к периоду, непосредственно предшествовавшему периоду культуры Городск, так как яма погребения 2 была перекрыта ненарушенным слоем поселения с керамическими остатками типа Городск.

По-видимому, к тому же времени относится и скелет животного, зарытого с сосудом у головы.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — План раскопок.

Рис. 2. — Фрагменты керамики типа Городск из поселения Долхешти-Мари.

Рис. 3. — Крышка каменного ящика из погребения 2.

Рис. 4. — Погребение в каменном ящике 2.

Рис. 5. — Инвентарь из погребения в каменном ящике.

LE SONDAGE ARCHÉOLOGIQUE DE DOLHEȘTII MARI

RÉSUMÉ

En 1956, on a découvert fortuitement, sur le territoire du village de Dolheștii Mari, une tombe à ciste (1) qui, selon les informations recueillies sur place, aurait contenu 4 squelettes humains, plusieurs vases en terre cuite, trois haches en silex et une série d'objets faits de plaques d'os, gravées et ajourées.

Lors du sondage effectué en 1957 au même endroit, on a découvert des restes sporadiques, représentés par de la céramique du type Gorodsk (fig. 2), une tombe à ciste (M.2) et un squelette d'animal, près de la tête duquel se trouvait un vase pouvant être reconstitué et ayant été probablement enterré selon quelque rite.

Le ciste contenait deux squelettes, couchés sur le dos, l'un à côté de l'autre, les jambes repliées et penchées à droite, mais les membres supérieurs disposés différemment. Le mobilier archéologique de cette tombe était composé de deux petits ciseaux en silex grisâtre, bien polis et à tête rectangulaire (fig. 5/1), de cinq objets de parure en os, ajourés et pourvus de motifs géométriques gravés (fig. 5/2—3), ainsi que de six vases de terre cuite entiers, extrêmement friables, grisâtres et lustrés en noir à l'extérieur, ou rouge-brique (fig. 5/4—5). Certains de ces vases sont presque sphériques et portent deux ou même quatre petites oreilles sur l'épaule ou sur leur plus grand diamètre; d'autres, plus petits, imitent des gobelets à boire.

Les vases à peu près sphériques sont décorés de rangées horizontales de points qui alternent avec des groupes d'oves, avec des suites de courtes lignes en zigzag, profondément creusées, et avec des lignes courtes et profondes, disposées verticalement ou en zigzag sur le bord, le col et l'épaule du vase. Les récipients en forme de verres sont ornés, à la partie supérieure, d'impressions faites au moyen d'une cordelette tordue, appliquées en rangées horizontales et parallèles, ou en guirlande.

Les deux tombes à cistes, trouvées à Dolheștii Mari, de même que celle qui a été découverte parhasard à Piatra Neamț, se rattachent par leur forme et par leur contenu à l'aspect culturel correspondant, connu en Podolie et partiellement en Volhynie.

Les tombes de ce genre, découvertes en Europe septentrionale, en Allemagne et jusque dans l'Ouest de l'U.R.S.S., se distinguent par différents aspects régionaux et par des phases d'évolution qui s'étendent du néolithique jusqu'au commencement de l'âge du bronze.

Du point de vue chronologique, les tombes à cistes de Dolheștii Mari datent d'une étape immédiatement antérieure à la phase Gorodsk, la tombe n° 2 étant disposée sous la couche non bouleversée de la station à vestiges céramiques du type Gorodsk.

Il est probable que c'est de la même époque que date également le squelette d'animal enfoui avec un vase près de la tête.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Plan des fouilles.

Fig. 2. — Fragments céramiques de type Gorodsk provenant de la station de Dolheștii Mari.

Fig. 3. — Couverture du ciste n° 2.

Fig. 4. — Tombe à ciste (n° 2)

Fig. 5. — Objets de la tombe à ciste n° 2.